

BOLALAR ADABIYOTI NAFOSAT TARBIYASINING ASOSIY VOSITASI SIFATIDA

Cho'tbayeva Aziza,

maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi, Termiz davlat universitetining Pedagogika instituti

Bolalar adabiyoti tushunchasi turli yodagi bolalarga mo'ljallangan so'z san'ati bo'lib, voqealarni bolalarga idrok etish, bolalarga tasavvur va tafakkur obrazlarida gavdalandiruvchi badiiy asarlar majmuasi hisoblanadi.

Barcha xalqlarda bolalarga mo'ljallangan ijod etish an'anasi uzoq tarixga ega. Allalar xalq ijodida bolalarga qaratilgan so'z san'atining ilk namunasi hisoblanadi. Bu silsilada ertak, maqol, topishmoq, yalinchoq erkalama, ovutmachiq, tez aytish sanama singari janrlardagi asarlar ham muhim o'rin tutadi. So'z san'atining boshi folklor hisoblanar ekan, bolalar adabiyotining ilk namunalari ham folklor bag'rida bunyodga kela boshlagan. Demak, bolalar adabiyotining vujudga kelishi har bir xalqning ijtimoiy ma'naviy tafakkuri taraqqiyotiga chambarchas bog'liq holda sodir bo'lgan va rivojlana bergan. Shu tariqa har bir xalq o'z farzandlari uchun maxsus adabiyotni maydonga keltirish va o'z farzandlarini ijtimoiy estetik tarbiyalashni yo'lga qo'shilsa intilgan.

Bolalarni kichikligidanoq nozik didli qilib tarbiyalash, ularning badiiy didini o'stirish, badiiy madaniyatni tushunish, go'zallikka muhabbat uyg'otish va hayotiga go'zallik olib kirish ruhida qobiliyatlarini tarbiyalashimiz zarur. Zero, go'zalliklari qadrlay olish, badiiyatni tushunish komil inson fazilatlaridan biridir.

Bolalar "yaxshi" va "yomon"ni farqlay olishi, hunuk hatti harakatlardannafratlana olishni ham nafosat tarbiyasini paydo qiladi.

Masalan, "Zumrad va Qimmat" ertakda Qimmatning xulq atvori, qiliqlari, hatti –harakati bola qalbida nafarat uyg'otadi. Zumradning tevarak –atrofga munosabati, mehnatsevarligi, kamratligi, sezgirliigi, shirin so'zligi kabi xislatlari esa, aksincha unga xayrixohlik paydo qiladi.

Yoki maqolalarimizni misol qilsak: "Kamtarlik ham husn" maqoli kamtarlikni "Kishining chiroyi yuzida" iborasi esa inson qalbidagi barcha xislatlar kishi yuzida aks ettirishni bildiradi. Kichiktoylarning dunyoqarashi va fikrlash doirasini kengaytirish, ularning aqliy va nutqiy qobiliyatlarini rivojlantirish muhitida esa, muhim voqea –hodisalarni badiiy obrazlar orqali bolalar nutqiga xos tarzda tasvirlab bergan badiiy asarlar va turli xil rasmlı kitoblar pedagogga ko'makka keladi, albatta. Misol uchun, shoir Quddus Muhammadiyning "Balari" she'rini olaylik:

G'uv –g'uv uchar bolari,
Duv –duv uchar bolari.
Guldan –gulga qo'nishib,
Sharbat ichar bolari.
Sen qadrdon do'stimiz,
Asaling yeb, o'sdik biz.
Yasab berayin quti,
Bog'chamizda qol, ari!

She'rdagi o'ynoqilik, manzaraning aniqligi bolalarni jonivorlar olami bilan yaqindan tanishishga, ularga mehr –muhabbat qo'yishga, ayni chog'ida mehnatsevar va inoq bo'lishga undaydi.

Quyidagi topishmoqsimon misralar esa, bolalarni mustaqil o'ylashga, hayot taassurotlarini to'plab, ulardan ijobiy xulosalar chiqarishga o'rgatadi:

Viz, viz, viz, viz,
Uchamiz, qo'namiz.
Guldan –gulga ko'chamiz,
Gul sharbatin ichamiz.
Viz, viz, viz, viz.
Qani, toping, kuni biz?

Yoki biron hikoyani o'qib berayotganimizda bolalar yuziga e'tibor beraylik, asardan zavflansa yuzi yorishib, boshini tebratib, jim tinchlasa, yomonlikdan jahli chiqqani, uning tundlashgani ham yuzida namoyon bo'ladi.

Nafosat tarbiyasini berar ekanmiz, bolalarga go'zallik faqat tashqi qiyofada emas, balki ma'naviy go'zalligida ekanligini tushuntira borishimiz kerak. Bunda asosan mashg'ulotlardan jumladan, musiqa, nutq o'stirish, badiiy adabiyot bilan tanishtirish, tasviriy faoliyatga o'rgatish kabi mashg'ulotlardan foydalanamiz. Shuningdek, bolalarda odob go'zalligiga ham erishimiz kerak. Bu jarayonda ertaklar, hikoyalar she'rlar, qo'shiqlardan foydalansak o'rinli bo'ladi.

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

Xullas bolalarga nafasat tarbiyasini shakllantirishda bolalar adabiyoti foydalanish orqali ularda quyidagi xislatlarni takrorlashga erishamiz:

- go'zallik dunyosiga yetaklaymiz;
- kuzatuvchanlikni o'stiramiz;
- ta'sirchanlik kabi ruhiy xususiyatni vujudga keltiramiz;
- ijodiy xayol va ijdkorlikni tarbiyalaymiz;
- odob, xulq –atvorlarini o'zgartirishga ta'sir qilamiz;
- estetik didni shakllantiradi.

Xullas, estetik did, estetik qobiliyat, hissiyot madaniyati birdaniga paydo bo'lmaydi, tabiatdan tayyor halqga berilmaydi. Bu insonning hayoti davomida shakllanib boradigan jarayonidir.

Adabiyotlar

1. Бердиева, Ханифа Мейлиевна Изучение научных основ механизации и автоматизации управления сельским хозяйством в курсе физики средней школы (на материале сельских школ Узбекистана). <https://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-02/dissertatsiya-izuchenie-nauchnyh-osnov-mehanizatsii-i-avtomatizatsii-upravleniya-selskim-hozyaystvov-v-kurse-fiziki-sredney-shkoly-na-m>

2. Бердиева Х.М., Шаманов М.Х., Абдурахмонова Р.Х., Гулбоева Б.Н. Технология и методика обучения учащихся общеобразовательных школ // Студенческий вестник: электрон. научн. журн. 2018. № 29(49). URL: <https://internauka.org/journal/stud/herald/49> (дата обращения: 10.03.2022).

3. Бердиева Х.М. Развитие профессиональных коммуникативных навыков педагогов в сфере образования. <https://s.siteapi.org/d955411c180ee78/docs/khhp4bee6u8g8goowcsg0gcg8os0kw>

4. Berdiyeva Muhabbat Meyliyevna Pedagogical support and development of the intellectual opportunities of children in preschool education <http://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2019/12/abstract-pedagogical-support-and-development-of-the-intellectual-opportunities-of-children.pdf>

5. Meyliyevna Berdiyeva Muhabbat. The quality of preschool education at the present stage. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Year : 2021, Volume : 11, Issue : 10. <https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:aca&volume=11&issue=10&article=351#aff001>

6. Meyliyevna Berdiyeva Muhabbat Tasks for preschool educators. <https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:sajmmr&volume=11&issue=10&article=023>

7. Berdiyeva M.M. Formation of intellectual culture of a preschooler. <https://scientific-conference.com/images/PDF/2019/55/International-scientific-review-LIV-ISBN.pdf>

8. Бердиева Ханифа Мейлиевна. Мактаб ўқувчиларини касб-хунарга ўргатиш йўллари. <https://sciencecentrum.pl/wp-content/uploads/2020/05/POLISH%20SCIENCE%20JOURNAL%20%E2%84%9626%20%282%29%20%28web%29%20%283%29.pdf>

9. Бердиева Ханифа Мейлиевна. Таълим тизимини модернизациялашдаги муаммолар ва уларни бартараф этиш усуллари. <https://sciencecentrum.pl/wp-content/uploads/2020/05/POLISH%20SCIENCE%20JOURNAL%20%E2%84%9626%20%282%29%20%28web%29%20%283%29.pdf>

10. Бердиева Мухабат Мейлиевна. Педагогик қўллаб-қувватлаш асосида илк ёшдаги болаларни интеллектуал ривожлантириш. “Профессионал таълим тизимида ислохотлар: малака ошириш таълим турида инновацион ғоялар” мавзусидаги Халқаро илмий-амалий конференция. <https://staff.tiame.uz/storage/users/546/articles/iMJfaUDoPQYZqSxUhG7olj9aZ9XSLff9CSErkMxL.pdf>

11. Usmanova Saodat Erkinovna. (2021). Formation of spiritual and moral qualities of preschoolers on the basis of public education. Middle European Scientific Bulletin, 11. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.11.421>

12. Усманова Саодат Эркиновна Возможности Использования Мультимедийных Компьютерных Программ В Развитии Детей Дошкольного Возраста. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46438589>

13. Jumayeva malika aliyevna, & buriyev jamshid jumanazarovich. (2021). The role of activity in the upbringing and development of the child . International Journal of Philosophical Studies

Hozirgi taraqqiyot bosqichida jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini tashkil qilishning istiqbollari: muammo va yechimlar. Xalqaro miqyosidagi ilmiy amaliy-anjuman. 2022 yil 28-29 aprel

and Social Sciences, 1(2), 126–129. Retrieved from <https://ijps.iscience.uz/index.php/ijps/article/view/40>

14. Jumayeva Malika Aliyevna. (2021). Independent musical activity in preschool organizations. *Journal of Ethics and Diversity in International Communication*, 1(1), 9–10. Retrieved from <https://openaccessjournals.eu/index.php/jedic/article/view/16>

15. Aliyevna, J. M. (2021). The Social Activity of the Educator with the Family. *European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630)*, 12, 401-403. Retrieved from <http://ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/338>

16. Lola Utasheva Shoturaevna. (2021). Social and pedagogical activities in preschool educational institutions. *JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(11), 412–415. Retrieved from <https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/193>

17. Shoturayevna, U. L. (2021). Development of Creative Competence of Educators in Preschool Educational Institutions. *European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630)*, 12, 395-397. Retrieved from <http://ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/336>

18. Radjabova G.M. The educational value of oral folk art for preschoolers // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

19. Berdieva M.M. Increasing the research activity of a pupil of a preschool organization // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

20. Berdieva Kh.M. Functions of the organization of advanced training of teachers in the field of education // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

21. Utasheva L.Sh. Introducing preschoolers to the world of fiction // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С. {см. сборник}.

22. Usmonova S.E. Plot construction as a means of developing the creative abilities of children // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.

23. Muhammadiyeva F.T. Technology familiarization of preschoolers with various materials through cognitive research activities // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С

24. Mamatmuminova M.G. Features of the use of animation in the development of creative abilities of preschoolers // *European research № 1(75) / Сб. ст. по мат. «European Research: Innovation in Science, Education and Technology/Европейские научные исследования: инновации в науке, образовании и технологиях»:* LXXV межд. науч.-практ. конф. (Лондон. 16 марта, 2022). С.